

De melkveehouderij van Rusland is veelzijdig. Investeerdere kopen oude staatsbedrijven op, stichten er megaprojecten en importeren grote aantallen fokvee. Maar ruim vijftig procent van de melkplas komt nog altijd voor rekening van de kleine boeren.

Veeteelt nam poolshoogte.

Igor Tyshetsky:
'Na 1990 halveerde de veestapel naar tien miljoen dieren'

Rusland is immens. Bij een oppervlakte van 17 miljoen vierkante kilometer en 145 miljoen inwoners voelen een Vlaming en Nederlander zich klein. Wereldwijd gezien is een zesde van het landoppervlak Russisch grondgebied. Niet verrassend dat een dergelijk land ooit bekend stond als de graanschuur van Europa. Ooit, want anno 2006 zijn de Russen meer dan voorheen afhankelijk van voedselimport.

Zuivelindustrie prioriteit

De Russische landbouwminister Gordejev schetste in maart in het Agrarisch Dagblad een optimistisch, maar tegelijkertijd zorgwekkend beeld van de landbouw. Zo is de brutoproductie van alle landbouw-

sectoren sinds 1999 weliswaar met 27 procent gestegen, de import groeit volgens Gordejev viereenhalf tot vijf keer sneller. Inwoners van Moskou – met 16 miljoen mensen Europa's grootste stad – en andere grote steden worden koopkrachtiger en de Russische economie profiteert van hoge olie- en gasopbrengsten.

Op dit moment bestaat de totale voedselmarkt in Rusland voor een derde uit import. In de zuivel komt – omgerekend in melkequivalenten – ruim één op de zes kilo melk van het totale marktaanbod uit het buitenland (tabel 1). President Poetin geeft de zuivelindustrie daarom prioriteit in het nationaal beleidsplan en streeft de komende twee jaar naar een

zuivelgroei van 4,5 procent en een stijging van 7 procent in de vleesproductie. Via het ontwikkelingsprogramma Ros-agroleasing komt de komende jaren circa een miljard euro beschikbaar voor onder meer modernisering van fokkerijbedrijven en aankoop van fokvee, 25 duizend stuks in 2006. Agrarische bedrijven krijgen subsidie in de vorm van een renteloze lening, ter stimulering van de productie. Maar veranderingen gaan in Rusland schoorvoetend. Brand- en grondstofprijzen nemen sneller toe dan opbrengstprijzen, waardoor op dit moment een derde van de agrarische bedrijven verliesgevend is. Meer dan de helft van de plattelandsbevolking leeft volgens Gordejev onder de armoedegrens.

Zoals in elk land laat de historie zijn sporen na. Voor de landbouw in Rusland geldt dat al helemaal. Onder leiding van Lenin maakte Russische communisten – ofwel bolsjewieken – in 1917 een eind aan het dictatoriale bewind van de toenmalige tsaar. Lenin stond voor een communistisch gedachtegoed. Dit betekent dat privaat bezit van huis of grond werd geminimaliseerd.

In navolging van deze ideologie startte Lenins opvolger Stalin in 1928 het eerste vijfjarenplan, waarin de landbouw werd

gecollectiviseerd: boeren werden onteigend en vervolgens als arbeider tewerkgesteld op sovchozen en kolchozen, collectieve staatsboerderijen.

De kolchozarbeiders hadden – bij voldoende inzet op de kolchoz – het recht om een kwart tot een halve hectare privégrond te bewerken. Deze oogst, na afdracht van belasting, mocht men houden. Zonder dit nevenbedrijf zouden veel boerengezinnen zijn omgekomen. Tot 1991 hebben communisten de voormalige Sovjet-Unie geregeerd. Onder Michail Gorbatsjov viel deze uit elkaar en werd Rusland hervormd tot een markteconomie. Tien jaar later is de landbouwproductie met 61 procent gedaald.

'Toen het Sovjetsysteem instortte en de productie niet meer centraal werd geregeld, ontstond er een chaos. Betalingen aan staatsbedrijven stopten en er ontstond een vicieuze cirkel. Om melk te produceren heb je dieren nodig, om dieren te houden heb je voer nodig en voer kopen of produceren kost geld. Het gevolg was een drastische afname van de veestapel met maar liefst vijftig procent', vertelt Igor Tyshetsky, directeur van importorganisatie Euro-Agrounion.

Na 1990 halveerde de veestapel van 20,5 miljoen naar 10,3 miljoen in 2005. De

Russische KI laat stierkeuze niet vrij

De Russische en Vlaams/Nederlandse veeverbetering verschillen als dag en nacht. Hoewel kunstmatige inseminatie al in de jaren vijftig haar intrede deed en hoewel in sommige regio's bijna honderd procent van de bedrijven de melkproductie officieel registreert, heeft de Russische melkveehouder niet de verworvenheden die zijn Nederlandse of Vlaamse collega geniet.

Valentina Krivenkova, directrice van KI-organisatie Nevskoe, vertelt dat de KI de stierkeuze bepaalt. 'Het landbouwministerie stelt gezamenlijk met de fokkerijorganisaties het fokdoel vast. Wij mogen vanwege overheidsregels niet van dat fokdoel afwijken. Veehouders hebben zelf onvoldoende zicht in fokkerij, omdat het hen ontbreekt aan informatie.' Nevskoe is in de regio Sint-Pe-

tersburg het enige KI-station en bedient met 60 stieren een markt van 80.000 stuks melkvee die voor 80 procent Holsteinbloed en voor 20 procent Ayrshirebloed voert. Met een gemiddelde productie van 6200 kg per koe is dit gebied lijstaanvoerder van Rusland. Drie jaar geleden zijn de eerste bedrijven gestart met exterieurbeoordeling, maar die is nog in een prille fase.

Stieren worden in Rusland vergeleken op basis van fenotypische cijfers in plaats van genotypische. 'Wij vergelijken nakomelingen die in eenzelfde periode hebben gekalfd en testen 25 stieren per jaar. Ongeveer tien daarvan komen via het Nederlandse ALH Genetics.' Stiermoeders haalt Nevskoe uit een kern van 31 fokbedrijven, stiervaders zijn op dit moment Shottle, Titanic, O Man en vorig jaar Morty en Laudan.

Valentina Krivenkova:
'Vanwege overheidsregels mogen we niet van fokdoel afwijken'

Rusland ondanks grote investeringen in melk veeprojecten nog geen 'melktank van Europa'

Erfgoed van het communisme

Links: modern bedrijf,
rechts een bedrijf van
vroeger

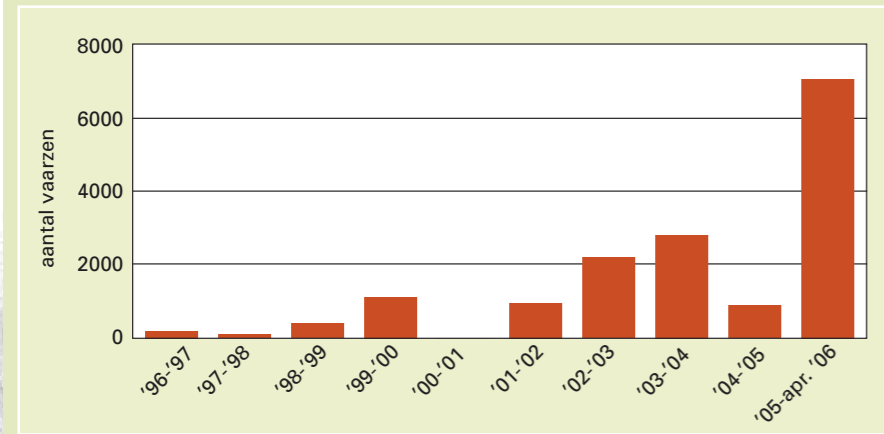
Ruim zesduizend Nederlandse vaarzen naar Rusland

De MKZ- en BSE-crisis gooiden roet in het eten voor de Nederlandse vaarzenexport. Nu het een tijdje wat rustiger is gaan steeds meer grenzen open, zoals onlangs die van Koeweit. Naar Rusland kan sinds augustus 2005 weer fokvee worden geëxporteerd door alle Nederlandse exporteurs. In een mum van tijd is het voormalige Sovjetrijk de belangrijkste afnemer geworden van Nederlands fokmateriaal (zie figuur 1).

Vion leverde in 2005 ruim tweeduizend vaarzen. 'Rusland hield de grens jaren dicht, dan stapelt de vraag zich op. Er is een groot tekort aan fokvee. De overheid wil de zelfvoorzieningsgraad in zuivel opschroeven en verstrekt leningen voorondermeer de aankoop van vaarzen', vertelt exporteur Hans van de Pol. Henk Bles leverde in 2005 circa 3500 vaarzen. Ook Bles is positief gestemd, hoewel er ook knelpunten bestaan. 'Russen zijn ge-

wend koeien te managen van 3000 kg melk, de importvaarzen hebben aanleg om 8000 kg te produceren, dat vraagt om een andere verzorging. Megabedrijven krijgen per order honderden dieren, die nagenoeg hetzelfde moment afkalven. Als er dan onvoldoende deskundig personeel rondloopt ontstaan veel problemen.' Het grote temperatuurverschil – in december was het op veel plaatsen kouder dan –30 graden Celsius – betekent een aanslag op de weerstand van de dieren. Om longontsteking te voorkomen zou het volgens Van de Pol goed zijn om de geïsoleerde stallen een aantal dagen voor ontvangst te voorzien van warmtekanonnen. De klauwgezondheid is in stallen met dichte vloeren en onvoldoende deskundig personeel ook een aandachtspunt. 'Door in de quarantainestallen in Rusland voetbaden te plaatsen met tetracycline wil Vion bescherming bieden tegen de hoge infectiedruk,' vertelt Van de Pol, 'maar als het oog van de meester ontbreekt dan wordt een ziek dier te laat opgemerkt.'

Figuur 1 – Vaarzenexport naar Rusland

zuivelproductie nam navenant af tot 31.836.000 ton per jaar (tabel 2), waarvan ruim vijftig procent nog altijd voor rekening komt van de oorspronkelijke nevenbedrijven. Rusland, ooit bekend als de graanschuur van Europa, is meer dan ooit afhankelijk van voedselimport.

Zaaien in de sneeuw

Behalve een tekort aan financiële middelen liet het communisme een gebrek aan gekwalificeerde managers achter. Dat is volgens Tjitske Bolt de bottleneck voor de agrarische productie: 'Tijdens het Sovjetbewind was het managen van een landbouwbedrijf geen vak, maar een functie die door de communistische partij in het leven was geroepen om de vijfjarenplannen te realiseren. Inhoudelijke kennis was overbodig, want alles werd centraal aangestuurd.'

Bolt bestudeerde voor haar studie Ruslandkunde en Economie de invloed van arbeid op de landbouwproductie in Rusland. Van 1999 tot 2004 was zij werkzaam op het LNV-bureau van de Nederlandse ambassade in Moskou. In haar scriptie 'Het werk op het land wacht niet' schrijft Bolt dat op het vlak van het leiden van een bedrijf geen tradities bestaan zoals in Nederland, waar kennis van vader op zoon overgaat.

Igor Tyshetsky bevestigt haar bevindingen: 'Het communistische verleden van Rusland heeft een grote invloed op de motivatie van mensen. Men was niet gewend creatief te zijn, zelfontplooiing of ondernemingsdrang ontbraken in het Sovjetwoordenboek. De kolchozwerkers hoorden elke ochtend op de kolchozver-

gadering wat ze moesten doen. Zolang mensen werkten zorgde de staat voor hen, eigen verantwoordelijkheid was minimaal. Soms merk je dat nog: het komt voor dat werknemers een kreupele koe laten lopen in plaats van behandelen omdat leidinggevenden dan niet hen, maar de verkoper van het dier verantwoordelijk stellen.'

Ook Bolt noemt een voorbeeld: 'Ook al lag er sneeuw, als de planning aangaf dat de kolchoz moest zaaien, dan gebeurde dat. Arbeiders werden op ski's naar de akkers gestuurd om te gaan zaaien.'

Uit Tyshetsky's en Bolts woorden blijkt dat deze instelling van personeel, dat moet leren werken op geprivatiseerde bedrijven, de landbouwproductie in de weg staat. Door bonussystemen te introduceren en personeel met praktijkkennis te ondersteunen, hopen de Russen deze conservatieve houding te doorbreken.

Russen op praktijkschool

Ook het Nederlandse bedrijfsleven levert een bijdrage om de landbouwproductie te stimuleren. Sinds een halfjaar is The Friesian Agro Consultancy gestart met het opzetten van praktijkcentra waar Russisch personeel van grote melkveebedrijven leert klauwbekappen, voeren en melken.

'Er zijn al Russen op de praktijkschool in Oenkerk geweest om het klauwbekappen onder de knie te krijgen. Nu willen we praktijktrainers opleiden die straks in Rusland les kunnen geven. The Friesian Agro Consultancy is verantwoordelijk voor de uitvoering, terwijl Willaard, De Laval en Bles Dairies aandeelhouders zijn

van de Dairy Support Centre (DSC)', vertelt Henk Bles, exporteur van Bles Dairies. Deze bedrijven dienen zo een gezamenlijk belang, want momenteel exporteren zij stalinrichtingen, melkinstallaties en forse aantallen fokvee naar een aantal megaprojecten waar vijf- tot tienduizend koeien worden gemolken. Inmiddels is Rusland de grootste afnemer van Nederlands exportvee (zie kader).

Volgens exporteur Van de Pol van Vion is er in Rusland een enorm potentieel voor agrarische productie. Er is ruimte, vruchtbare grond en vrijwel alle gewassen gedijen. Dat moet ook, want een Russisch melkveebedrijf moet zichzelf bedruipen. De dierenarts, de loonwerker, de mechanicus en de voorlichter zijn niet binnen handbereik; vanwege de slechte infrastructuur moet een Russisch melkveebedrijf dat zelf organiseren.

Ruïnes en moderne bedrijven

Tyshetsky wijst erop dat de productie door geprivatiseerde staatsbedrijven staat of valt met de bereidheid van magnaten die brood zien in zuivelproductie. De contrasten in Rusland zijn dan ook groot. Er zijn voormalige staatsbedrijven die steeds meer op een ruïne lijken, maar er zijn ook initiatieven waar het wél loopt. Intussen telt Rusland achttien megaprojecten. 'De beperkingen in Rusland zijn niet grond of quota, maar transportkosten en grondstofprijzen.'

Tyshetsky verwacht voorlopig geen Russische concurrentie voor de Europese markt en ziet het imago van graanschuur of, in zuiveltermen, melktank van Europa niet terugkeren: 'Bedenk goed: in Europa is drie tot vijf procent van de beroepsbevolking werkzaam in een agrarische sector die alle producten voortbrengt. In Rusland ligt dit aandeel nog op minstens 25 procent.'

De Russische landbouw kan niet concurreren voordat die 25 procent is teruggebracht tot circa zeven procent. Efficiënter produceren door gebruik van nieuwe technieken betekent dat bedrijven soms in kunnen krimpen van zeshonderd naar twintig man personeel. Daar waar bedrijven ervoor kiezen het overschot te ontslaan, kampt de plattelandsbevolking ineens met grote werkloosheid en ontvolking. Dat is het grootste probleem van onze landbouw, na de val van het communisme.'

Tijmen van Zessen

Tabel 1 – Russische import zuivelproducten (bron: Comtrade)

(x 1000 ton)	2002	2003	2004
kaas	129,3	178,3	212,8
boter	94,1	114	70,3
boterolie	5,6	10,5	5,0
niet-mager melkpoeder	1,6	5,0	7,4
mager melkpoeder	2,4	9,7	15,2
gecondenseerde melk	8,0	12,1	13,7
yoghurt, kefir e.d.	35,4	26,1	28,1

Tabel 2 – Omvang melkproductie, veestapel en melkgift per koe per jaar in Rusland (bron: Scientific centre Agroecoprognos, Moskou)

	1995	2000	2003	2004
koemelkproductie (x 1000 ton)	—	—	33.374	31.836
veestapel (x 1000)	18.400	12.900	11.089	10.252
melkgift per koe/jaar (kg)	2.136	2.473	3.007	3.047